

3. Bolezen lahko izkoreninimo na tri načine:

- a) popolna depopulacija,
- b) delna depopulacija,
- c) testiranje in odstranitev,
- d) zapora črede.

a) Popolna depopulacija je zelo radikalna in draga metoda, po drugi strani pa zelo uspešna v boju proti PRRS. Pri tej metodi s farme odstranimo vse prašiče, farmo razkužimo in nabavimo nove negativne živali.

b) Cepimo vse plemenske svinje in merjasce. S farme odstranimo odstavlence, ki jih lahko spitamo na drugi lokaciji. Zelo pomembna je zapora, kar pomeni, da na farmo ne sme noben nov prašič in prav tako v plemensko čredo nekaj mesecev ne smemo dodajati novih živali niti iz domače reje. Uspešnost kontroliramo z različnimi laboratorijskimi testi. Pozorni moramo biti zlasti na klícenosce (živali, ki ne kažejo kliničnih znakov, izločajo pa virus), ki jih moramo odkrivati.

c) Metoda testiranja in odstranitve temelji na testiranju krvi celotne ple-

menske črede, pri čemer se ugotavlja prisotnost protiteles proti virusu PRRS in prisotnost samega virusa. Pozitivne prašiče nato odstranjujemo, dokler niso vsi testirani prašiči negativni. To metodo uporabimo, kadar je razširjenost bolezní nizka.

Metoda delne depopulacije je primerena zlasti na manjših farmah, medtem ko je za večje farme (več kot 500 svinj) priporočljiva popolna depopulacija/repopulacija ali pa metoda testiranja in odstranitve.

d) Zapora črede je primerna le za manjše reje, saj traja veliko časa, da se vse plemenske živali prekužijo in prenehajo z izločanjem virusa PRRS. Hkrati pa je pomembno, da izvajamo striktno biovarnostne ukrepe, da virusa ne vnesemo v rejo preko nerazkužene obutve, obleke, z vozili, iglami ...

Vsekakor je preventiva najboljša, vendar tudi ob izbruhu bolezni, kot je PRRS, ostaja veliko možnosti za ukrepanje. Glede na izgube, ki jih bolezen povzroča, bi bilo nujno začeti z ukrepi. Iz navedenega je vidno, da jih obstaja

cela vrsta. Že z zaporo reje in ukrepi, ki preprečujejo vnos novega seva PRRS v rejo, bi se stanje glede PRRS lahko izboljšalo.

Nikakor pa ne smemo pozabiti na reje, ki so brez PRRS. Da ostanejo take, bodo morale poskrbeti predvsem same. Najnevarnejši način za vnos bolezni prašičev so seveda prašiči. To velja tudi za PRRS in zato priporočamo, da pred vstopom prašiča v rejo le-tega pregledamo in testiramo na PRRS. Šele ko so rezultati preiskav negativni, ga vključimo v rejo (čredo). To pravilo bi lahko spremenili oziroma omilili le v primeru, če bomo uvedli status reje proste PRRS, ki pa zahteva seveda upoštevanje določenih ukrepov. Najprej pa bodo morali rejci priznati, da imajo PRRS, potem pa bodo lahko sledili ukrepi.

Izgube, ki jih PRRS povzroča (še enkrat poudarjamo, da to niso samo motnje v reprodukciji), bodo prizadele predvsem rejce ne glede na to, ali je PRRS dokazan ali ne. Prodaja plemenskih prašičev s PRRS pa nikakor ni poštena!

PRISPEVKI K ZGODOVINI RAZVOJA REJE PRAŠIČEV V SLOVENIJI

Prof. dr. Andrej Šalehar, zaslužni profesor,

Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, 1230 Domžale

I. DO KONCA SREDNJEGA VEKA

1. NAJSTAREJŠI VIRI

V Sloveniji ima prašičereja večstoletno tradicijo. Prašiče so redila že ljudstva, ki so živela na našem ozemlju pred prihodom Slovanov. V »Blätter aus Krain« so leta 1864 objavili v nadaljevanju sestavek »Phalbauten (kolišča)« in v zadnjem delu pišejo, da so koliščarji redili domače živali in med njimi poseben rod prašičev – močvirski prašiči. O reji prašičev najdemo dokaze v pisnih (listine, urbarji ...) in drugih virih. Najstarejši dosedaj poznani vir je iz let okoli 804, ki poroča o zboru istrskih prebivalcev, ki je bil na prostem v Koprskem okraju blizu tam, kjer se rečica Rižana izliva v morje (Kos, 1906 in Kos, 1985). Izvoljeni in zapriseženi glavarji, ki so zastopali prebivalce istrske pokrajine, so cerkveni in drugi gospodski odgovarjali tudi na vprašanja o krivicah in običajih

tam živčih ljudi. Med pritožbami zoper škofo je bila tudi: »Kar se tiče pravice do sena in trave (de herbatico) ter do svinjske paše po hrastovih gozdih (de glandatico = tako se je imenovala pravica, pošiljati prašiče v gozde, da so v njih pobirali želod), je ni nihče prej po naših vaseh s silo zahteval, ampak tako, kakor je bilo to navadno med našimi predniki«. Vojvoda Ivan jim je odgovoril: »O gozdih in pašnikih, o katerih ste govorili, sem mislil, da so državna lastnina. Ker pa ste pod prisego izpovedali tako, hočem jih vam vrniti ...« Cesarski odposlanci so zahtevali, da vojvoda Ivan da poročilo, da se krivice popravijo, tudi glede pravice do svinjske paše in živinske krme. Kos (1911) opisuje gradivo iz leta 1040, ko je kralj Henrik III potrdil oglejski cerkvi »pravice do pašnega davka in do svinjske piče (herbaticum sive eschaticum)«. Poleg dokaza, da so takratni prebivalci redili prašiče, povedano sporoča, da je bila v rabi pašna reja prašičev.

2. SREDNJI VEK

O reji prašičev v srednjem veku v Sloveniji so poznana številna pisna in slikovna pričevanja in med njimi:

a. **Urbarji** - tlačani so morali plačevati takoimenovani svinjski davek, ki so ga obračunavali po različnih denarnih vrednostih - po vsej verjetnosti po velikosti prašičev (Hauptmann, 1954). Štih (1984) v svojem prispevku o tolminskem urbarju iz leta 1598 piše: »Glavne dajatve od vrst domačih živali so prašiči (frischling), kozliči (kitz) in koštruni (costraun)«. V kamniškem urbarju je zapisano, da je imel kmet Anže Wolf leta 1477 med dajatvami tudi svinjski davek v višini 30 šilingov. (Gorenje, Lukovica – Wikipedija, 2008). Za pašo prašičev v gozdu je bila posebna dajatev, imenovana žirovščina.

b. Kos (1985) opisuje **listino iz Hrastovelj** iz let okoli 1300 - opisan je spor med kmeti iz Hrastovelj in iz sosednega Kubeda ter plen, ki so ga odnesli Kubečani. V Hrastovljah je bila razvita živinoreja, verjetno bolj reja ovc in prašičev kot govedi. Med plenom je pogosto tudi omemba prašičev (porci) in svinj (sues), od teh so taki enoletne starosti (porci, sues unius anni), pitani prašiči (porci nutricii), breja svinja (sus plena) in velike svinje (magne sues).

c. **Srednjeveške freske** so svojevrsten dokaz o reji prašičev in jih je opisal Šalehar (1990 in 1995). V enajstem medaljonu stenskega koledarja v cerkvi sv. Trojice v Hrastovljah. iz l. 1490, ki prikazuje za mesec november, podobno kot koledarček iz samostana v Bistri iz l. 1415 – Golobova (1988), klanje prašičev. Mnenju, da bi moralo biti to kmečko opravilo pokazano mesec kasneje, v decembru, je težko pritegniti, ker je bila takratna pašna reja prašičev odvisna predvsem od razpoložljive hrane v gozdu (želod in žir). Omeniti velja še en dokaz o reji prašičev iz leta 1474, ki je v cerkvi sv. Marija na Škriljinah pri Beramu. Na freski, ki upodablja Beg v Egipt, sta naslikana dva domača prašiča, ki s svojo morfologijo omogočata sklepanje, da sta potomca evropskega divjega prašiča. Okoli leta 1600 je bil naslikan Celjski strop, ki v upodobitev letnega časa zima vključuje tudi klanje prašiča.

č. Mlinarič (2001) v **knjigi Kartuzija Bistra** piše o svinjaku in številu svinj na samostanski pristavi, o plačevanju žirnine za svinjsko pašo v gozdovih in da je bil med samostansko služnčadjo tudi svinjar.

d. Novak (1970) piše, da je bila »**prašičereja zelo pomembna že v srednjem veku**, ko so na vseh kmetijah redili prašice in je bila njih oddaja ponekod do 14. stol. zelo splošna. V gorah okoli Gorice, v Vipavski dolini in v Brkinih so dajatve prašičev celo prevladovala. Tudi po prašicah se imenujejo na Slovenskem nekateri kraji, npr. Svinjska vas, Svinjak, Svinje, Svinjsko«.

Na že omenjeni freski »Beg v Egipt« v cerkvi Sv. Marija na Škriljinah sta naslikana dva domača prašiča, česar v ikonografiji tega biblijskega prizora na drugih freskah ne zasledimo. Domači prašiči, ki so jih v tistih časih redili v Istri, so

verjetno neposredni potomci evropskega divjega prašiča. Oba na beramski freski naslikana prašiča s svojo morfologijo to tudi nakazujeta. Imajo močnejše razvit prednji del telesa, dolgo glavo z ravnim nosnim profilom in pokončnimi ušesi ter sorazmerno visoke tanke noge.

Freska »Beg v Egipt« - cerkev sv. Marija na Škriljinah pri Beramu – l.1474

Spodnji strukturi prašičev sta iz dveh istrskih cerkva, ki sta posvečeni sv. Antonu Puščavniku. Pri obeh je poudarjena s ščetinami poudarjena hrbtna linija, okroglo in kratko telo, s podolgasto glavo in pokončnimi ušesi.

Slika prašiča iz cerkve sv. Antona puščavnika - Savičenta (1542)

Slika prašiča iz cerkve sv. Antona puščavnika - Slavičiči (1451)

Literatura je na voljo pri avtorju!